

מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון

The Jerusalem Institute
for Strategy and Security

התפרצות – התערבות במשטר דמוקרטי באמצעים אלימים

גבי סיבוני
סימון ציפוס

מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון

The Jerusalem Institute
for Strategy and Security

התפרצות – התערבות במשטר דמוקרטי באמצעים אלימים

גבי סיבוני
סיומון ציפוס

פברואר 2026
אדר התשפ"ה

התפרצות – התערבות במשטר דמוקרטי באמצעים אלימים

1 מבוא

ראשית, נגדיר התערבות במשטרים דמוקרטיים באמצעים אלימים כהתפרצות. אירועי התפרצויות באמצעים אלימים במטרה להפיל שלטון דמוקרטי התרחשו במאה ה-20 וגם במאה ה-21. ניתן להפריד התפרצויות אלה ולאפיין אותן לפי אופי ההתפרצות, הרקע, האמצעים שבהם נעשה שימוש, כמו גם על פי הגורמים שעמדו מאחוריהם ומקורות המימון. במקרים רבים עמדו גורמים חיצוניים מאחורי התפרצות מקומית. בדרך כלל ההתערבות התרחשה על ידי ארגונים שהוקמו למטרות חתרניות, כשבמקרים רבים היה זה תחת מסווה של ארגוני זכויות אדם, ארגוני סיוע לחלשים, ארגונים הומניטריים ואף ארגונים שהוקמו כדי לסייע לכאורה לקידום הליכים דמוקרטיים.

ארגונים אלה נשענו בדרך כלל על תנועות התנגדות מקומיות שנועדו לתת חיזוק ותמיכה לאופוזיציה. חלק מהארגונים הוקמו עם מטרות מוצהרות שנגעו לשלל נושאים, החל מהתנגדות לחוקים שנויים במחלוקת, ועד להתנגדות למדיניות הקשורה לזכויות אדם, מיסוי, זכויות נשים, הצטרפות לאיחוד האירופי (כשזה היה רלוונטי), אלימות משטרתית ועוד. נראה כי הנושא כשלעצמו היה בעל חשיבות משנית, כשהמטרה העיקרית הייתה לערער את השלטון.

לצורך בחינת הנושא במאמר זה נחלק את ההתפרצות האלימה במשטרים דמוקרטיים ולא-דמוקרטיים לשני סוגים: התפרצות המובלת על ידי ארגונים מדינתיים למחצה או ארגונים לא-מדינתיים (non-state), כאשר בשני המקרים ניתן להבחין בין פעילות לא חמושה לפעילות חמושה. זאת כאשר המטרה העיקרית להתפרצות הינה ניסיון להפיל את השלטון, לערער על הסדר המדיני והפוליטי, לזרוע הרס וכאוס, לערער על מעמדה של הממשלה או המנהיגות, להחליף את השלטון או לשנות מדיניות של שלטון קיים.

2 התפרצות בתמיכת מדינות זרות

אף שאין זה בהכרח בליבת הניתוח של המאמר, ראוי לבחון מקרים של התערבות מעצמות זרות במדינות אחרות. במאה ה-20 היו מקרים רבים של התפרצויות אלימות – כגון הפיכות צבאיות, מרידות או מלחמות אזרחים שחתרו תחת ממשלות דמוקרטיות או אף הפילו אותן, מה שהוביל לעיתים קרובות למשטרים אוטוריטריים. להלן דוגמאות בולטות.

2.1 אירופה

איטליה: ב-1922 ערכו בניטו מוסוליני והמיליציה שלו "החולצות השחורות" את "הצעדה אל רומא", אשר נחשבה לאירוע המשמעותי הראשון אחרי מלחמת העולם הראשונה של מפגן כוח והתעצמות של משטר פשיסטי באירופה. מפגן האיום האלים יצר לחץ על המלך ויקטור עמנואל השלישי והוא החליט למנות את

מוסוליני לראש הממשלה. מצב זה חתר תחת המערכת הפרלמנטרית הליברלית של ממלכת איטליה, וסלל את הדרך לדיקטטורה פשיסטית אשר עוצבה בגרסתה הסופית לקראת 1925.¹

ספרד: ב-1936 התרחשה התקוממות צבאית בראשות הגנרל פרנסיסקו פרנקו נגד הרפובליקה הספרדית. זו הציתה את מלחמת האזרחים (1936–1939). הסכסוך האלים, שכלל זועות נרחבות, הסתיים בניצחון פרנקו ובהקמת דיקטטורה אשר פירקה לחלוטין את המוסדות הדמוקרטיים של ספרד והצליחה להתקיים כצורת השלטון של ספרד עד מותו של פרנקו ב-1975.²

יוון: ב-1936 תפס הגנרל יואניס מטאקסאס, בגיבוי צבאי, את השלטון בהפיכה ב-4 באוגוסט והשעה את החוקה והפרלמנט, מה שקטע את הדמוקרטיה הרפובליקנית השברירית ששלטה מאז 1924 והשליט את משטר ה"4 באוגוסט" הסמכותני והרודני עד 1941.³

טורקיה: ב-1980 ביצע הצבא הטורקי, תחת פיקודו של הגנרל קנאן אוורן, הפיכה על רקע אלימות פוליטית, פיזר את הפרלמנט, אסר על מפלגות פוליטיות והטיל משטר צבאי. פעולה זו הפילה את הממשלה שנבחרה באופן דמוקרטי, מה שהוביל לתקופה בת שלוש שנים של משטר צבאי לפני חזרה מבוקרת לשלטון אזרחי.⁴

2.2 אמריקה הלטינית

גואטמלה: ב-1954 התרחשה פלישה צבאית בתמיכת ה-CIA בראשות קולונל קרלוס קסטילו ארמאס שהדיחה את הנשיא הנבחר באופן דמוקרטי, חקובו ארנזו גוזמן, על רקע סכסוכי רפורמה בקרקעות. כתוצאה מהמבצע האלים קמה דיקטטורה צבאית, דיכאה רפורמות דמוקרטיות והובילה לעשרות שנים של שלטון סמכותני וסכסוך אזרחי.⁵

ברזיל: ב-1964 תזמר הצבא הברזילאי, בתמיכת ארה"ב, הפיכה נגד הנשיא ז'ואאו גולארט, תוך הפחדה מגלישה לקומוניזם. הפיכה זו סיימה את הרפובליקה הרביעית הדמוקרטית, והטילה דיקטטורה צבאית בת 21 שנים שהתאפיינה בדיכוי ובהשעיית זכויות אזרח במדינה.⁶

צ'ילה: ב-1973 הוביל הגנרל אוגוסטו פינوشה בגיבוי ארה"ב הפצצה צבאית על ארמון הנשיאות, והדיח את הנשיא הסוציאליסט הנבחר סלבדור איינדה (שמת במהלך התקיפה). תקיפה זו שמה קץ לדמוקרטיה ארוכת השנים של צ'ילה, והביאה להכרזה על דיקטטורה שאחזה בשלטון במשך 17 שנים עם הפרות נרחבות של זכויות אדם.⁷

1 Bosworth, R.J.B. 2005. *Mussolini's Italy: Life Under the Fascist Dictatorship, 1915–1945*. Penguin Books.

<https://archive.org/details/mussolinisitaly0000bosw>

2 Beevor, Antony. 2006. *The Battle for Spain: The Spanish Civil War, 1936–1939*. Penguin Books. <https://archive.org/details/battleforspainsp00anto>

3 Clogg, Richard. 1987. *Parties and Elections in Greece: The Search for Legitimacy*. Duke University Press.

<https://archive.org/details/partieselections0000clog>

4 Gunter, Michael M. 1989. "Political Instability in Turkey During the 1970s." *Journal of Conflict Studies* 1 (9).

<https://journals.lib.unb.ca/index.php/JCS/article/view/14835>

5 Coatsworth, John. 2005. "United States Interventions What For?" *Revista. Harvard Review of Latin America* 4 (Spring/Summer 2005).

<https://revista.drclas.harvard.edu/united-states-interventions>

6 Spektor, Matias. 2018. "The United States and the 1964 Brazilian Military Coup." In *Oxford Research Encyclopedia of Latin American History*.

April 26. <https://oxfordre.com/latinamericanhistory/display/10.1093/acrefore/9780199366439.001.0001/acrefore-9780199366439-e-551>.

Also, in Latinometrics. 2024. "Every Latin American Country Has Gone through at Least One Coup." *Latinometrics*, May 9.

<https://latinometrics.substack.com/p/a-history-of-coups>

7 Latinometrics. 2024. "Every Latin American Country Has Gone through at Least One Coup." *Latinometrics*, May 9.

<https://latinometrics.substack.com/p/a-history-of-coups>. Also, in Bawden, John R. 2016. *The Pinochet Generation: The Chilean Military in the Twentieth Century*. University of Alabama Press. https://books.google.bg/books?id=ELScDAAQBAJ&redir_esc=y

ארגנטינה: ב-1976 תפסה החונטה הצבאית הארגנטינאית את השלטון בהפיכה נגד הנשיאה איזבל פרון, על רקע כאוס כלכלי ואלימות גרילה. הפיכה זו פגעה בממשלה הדמוקרטית, כפתה דיקטטורה והניעה את "המלחמה המלוכלכת" (1976–1983) שכללה טרור מדיני, הפרת זכויות האדם ואלפי מקרי היעלמות ועינויים.⁸

2.3 אסיה ואפריקה

פקיסטן: ב-1977 הפילה ההפיכה הצבאית של הגנרל מוחמד זיא-אל-חק את ממשלתו הנבחרת של ראש הממשלה זולפיקר עלי בהוטו לאחר בחירות ומחאות השנויות במחלוקת. זה הוביל ל-11 שנים של משטר צבאי, הוצאות להורג (כולל של בהוטו) ומדיניות אסלאמיזציה בכפייה ששחקה את הנורמות הדמוקרטיות.⁹

ניגריה: ב-1983 הדיחו מייג'ור גנרל מוחמדו בוארי והצבא את ממשלתו האזרחית של הנשיא שהו שגארי לאחר בחירות שהוכתמו בטענות להונאה. דבר זה שם קץ לדמוקרטיה של הרפובליקה השנייה, והביא לסדרה של קיום משטרים צבאיים עד 1999.¹⁰

2.4 ניתוח ביניים

דוגמאות אלו ממחישות דפוסים של התערבות צבאית על רקע חוסר יציבות, לעיתים קרובות עם מעורבות זרה (למשל, תמיכה אמריקאית בהפלות שלטון באמריקה הלטינית). אמריקה הלטינית הייתה מועדת במיוחד להתערבות, כאשר כל מדינה חוותה לפחות הפיכה אחת במאה ה-20.

לא כל "התפרצויות האלימות" היו הפיכות גרידא, חלקן הסלימו למלחמות אזרחים או כללו שימוש בכוחות צבאיים למחצה. להבנה מעמיקה יותר של הסיבות להפלת שלטונות דמוקרטיים בתדירות כה גבוהה יש להתייחס לקשרים ההיסטוריים המשתנים בכל מקרה לגופו, ולכן שבחלק מהמשטרים היו פגמים במידת המחויבות לדמוקרטיה עוד טרם האירועים.¹¹

בנוסף, ברוב המקרים שפורטו לעיל, האופי של ההתפרצות היה צבאי ולא התרחש על רקע מחאה אזרחית. הרקע היה בדרך כלל אידאולוגי (עימות בין אידאולוגיות פוליטיות כגון סוציאליזם, קומוניזם, פשיזם, רפובליקניות ודמוקרטיה ליברלית), כאשר ברוב המקרים האמצעים היו צבאיים תוך מימון ותמיכה זרה.

3 התפרצות של גורמים לא-מדינתיים

גורמים לא-מדינתיים כמו כנופיות רחוב, ארגוני פשיעה, המון מפגין וקבוצות של תנועות אידאולוגיות ואנרכיסטים פנו מעת לעת לאלימות בחברות דמוקרטיות. לעיתים הונעו אירועים אלה על ידי מתחים גזעיים, אתניים, פוליטיים או סוציו-אקונומיים. לא תמיד כללו האירועים המתוארים כאן ניסיון להחליף משטר אלא אירועי אלימות נרחבים על רקע פוליטי, בד"כ גזעני. אירועים אלה הצביעו בדרך כלל על כשלים

8 Latinometrics. 2024. "Every Latin American Country Has Gone through at Least One Coup." *Latinometrics*, May 9. <https://latinometrics.substack.com/p/a-history-of-coups>. Also, in Campbell, Duncan. 2003. "Kissinger Approved Argentinian 'Dirty War'." *The Guardian*, December 6. <https://www.theguardian.com/world/2003/dec/06/argentina.usa>

9 Story Of Pakistan. 2003. "Ouster of Zulfikar Ali Bhutto." *Story Of Pakistan*, June 1. <https://storyofpakistan.com/ouster-of-zulfikar-ali-bhutto>

10 Omoigui, Nowa. n.d. "History of Civil-Military Relations in Nigeria: The Second Transition (1979-83)."

11 Latinometrics. 2024. "Every Latin American Country Has Gone through at Least One Coup." *Latinometrics*, May 9. <https://latinometrics.substack.com/p/a-history-of-coups>

באכיפת החוק, אי-שוויון חברתי או תסכול ציבורי. כדי להשוות דפוסי התנהגות לצורך המחקר, להלן דוגמאות:

3.1 ארצות הברית

ארה"ב נחשבת לדמוקרטיה ותיקה עם התפרצויות אלימות תכופות של ההמון וכנופיות רחוב. מקרה לדוגמה של טבח על רקע גזעני אירע ב-1921, בטולסה שבאוקלהומה. ההמון הלבן, שהונע על ידי טינה גזעית, תקף את השכונה השחורה המשגשגת גרינווד, הרג כ-300 איש, הרס בתים ועסקים ועקר אלפי משפחות מבתיהן. זה היה מקרה קלאסי של אלימות גזענית מצד אספסוף שהוסת בתגובה לשמועות על תקיפת אזרח לבן.¹²

במהומות בפיקסקיל ב-1949, בניו יורק, תקף המון אנטי-קומוניסטי וגזעני קהל שהשתתף בקונצרט של הזמר השחור פול רובסון. התקיפה לוותה ביידיו אבנים ואכיפה של גבולות ההפרדה הגזעיים באמצעות אלימות. למעלה מ-140 בני אדם נפצעו בהתפרצות זו.¹³

מעשי לינץ' על רקע גזעני (סוף המאה ה-19 עד אמצע המאה ה-20, במדינות הדרומיות בארה"ב) התרחשו כשאספסוף וכנופיות של לבנים ביצעו לינץ' באזרחים שחורים שהואשמו בפשעים (לעיתים קרובות על בסיס האשמות שווא), עם למעלה מ-4,000 מקרים מתועדים. אלה היו רציחות ללא משפט על ידי גורמים לא-מדינתיים, תוך עקיפת הליכים משפטיים (משפט שדה) והטלת אימה על קהילות צבעוניות.¹⁴

ב-1974–1976 התרחשו מהומות בבוסטון נגד אי-ההפרדה בתחבורה הציבורית (anti-bus riots). המהומות כללו המונים שהתנגדו לביטול ההפרדה הגזעית בהסעות לבתי ספר ולווו ביידי אבנים על אוטובוסים שהובילו תלמידים שחורים, מה שהוביל לאלימות נרחבת, פציעות ונזק לרכוש.¹⁵ מהומות לוס אנג'לס שהתרחשו ב-1992 בקליפורניה התפרצו בעקבות זיכוי שוטרים ממקרה הכאת האזרח השחור רודני קינג. האספסוף וכנופיות רחוב כמו הקריפס והבלאדס בזזו, הציתו וירו אש חיה, מה שגרם למותם של 63 אנשים ולפציעה של למעלה מ-2,000. המעורבות באירוע של כנופיות רחוב שחורות הגבירה את הכאוס והעלתה את מספר הקורבנות.¹⁶

3.2 בריטניה

גם בבריטניה, הנחשבת לדמוקרטיה ליברלית ותיקה, היו אירועי התפרצות. ב-1858 התרחשו מהומות על רקע גזעני בשכונת נוטינג שבלונדון. אלה החלו כשההמון הלבן תקף מהגרים מהודו המערבית במשך ימים מספר, תוך שימוש במוטות ברזל ובקבוקים, ופצע עשרות. הרקע נבע מעוינות גזעית כלפי הודים לאחר מלחמת הודו-בריטניה על רקע בדלנות ומלחמת העצמאות ארוכת השנים (החלה עוד ב-1857).¹⁷

12 Bosserman, Barbara Kay. 2025. *Tulsa Race Massacre*. <https://www.justice.gov/crt/media/1383756/dl>

13 Dellacruz, Joshua. 2025. "The Monsters Are Due on Hillside Avenue: Paul Robeson and the Racialization of the Peekskill Riots of 1949." https://scholarsarchive.library.albany.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=history_honors

14 Angelou, Maya. 2017. *Lynching in America: Confronting the Legacy of Racial Terror*. <https://lynchinginamerica.eji.org/report>

15 Tager, Jack. 2001. *Boston Riots: Three Centuries of Social Violence*. Northeastern University Press.

<https://pdfs.semanticscholar.org/d235/9b3c69f09b3313fc74cc8e892ed7b098eb93.pdf>

16 Mydans, Seth. 1992. "Riot in Los Angeles: Pocket of Tension; A Target of Rioters, Koreatown Is Bitter, Armed and Determined." *The New York Times*, May 3. <https://www.nytimes.com/1992/05/03/us/riot-los-angles-pocket-tension-target-rioters-koreatown-bitter-armed-determined.html>

17 Web.archive.org. n.d. "Notting Hill Riots 1958." Exploring 20-Th Century London. Accessed January 17, 2026.

<http://www.20thcenturylondon.org.uk/server.php?show=conInformationRecord.161>

ב-2011 החלו בלונדון מהומות לאחר ירי משטרתי במושע. אספסוף וכנופיות עבריינים בזזו חנויות, הציתו שרפות, התעמתו עם המשטרה והתפשטו לערים כמו מנצ'סטר. בוצעו מעל 3,000 מעצרים, כאשר חמישה מקרי מוות יוחסו להתפרצות האלימה.¹⁸

3.3 הודו

הודו נחשבת לדמוקרטיה גדולה עם אלימות קהילתית ואלימות המונים תכופה. ב-2020 פרצו בדלהי מהומות על רקע מעמדי בחברה ההודית. התפרצויות על רקע זה הן תופעה נפוצה. ב-2020 התפרצו שוב המהומות בליווי אלימות והצתות, דקירות וירי חי על רקע מחאות נגד חוקי האזרחות, ונהרגו בהן למעלה מ-50 בני אדם ומאות נפצעו.¹⁹

אלימות אתנית נוספת במניפור שבהודו החלה ב-2023 ונמשכת בעוצמה משתנה עד כה. אספסוף רחוב וקהילות אתניות יריבות (מייטי וקוקי) תקפו כפרים, שרפו בתים והרגו למעלה מ-200 איש בעימותים וסכסוכים על רקע תפיסה והשתלטות על אדמות, רכוש ומשאבים.²⁰

תקריות נוספות התרחשו בהודו בשל מחאה של פעילי הגנה על בקר שהחלה ב-2010 ונמשכת עד היום במחוזות שונים וגרמה להתפרצויות אלימות. אספסוף של פעילי הגנה על בקר, שלעיתים קרובות מזוהים עם קבוצות לאומניות הינדיות, ביצע לינץ' במוסלמים ובדאליטים החשודים בהברחת בקר או בצריכת בקר, עם עשרות מקרי מוות המדווחים מדי שנה.²¹ נושא הבקר הפך לתמריץ לתנועות ההתנגדות למהגרים ונגד דתות לא-הודיות, מכיוון שחל איסור על הרג פרות, ומברחי בקר ושימוש בו למאכל מציתים דרך קבע מהומות על רקע אתני ודתי.²²

3.4 צרפת

דמוקרטיה רפובליקנית שלעיתים קרובות מלווה במחאות סוציו-אקונומיות או אי-שקט בפרברים על רקעים שונים, כגון מחאות נגד מהגרים, חקלאים נגד מיסוי, קהילות אתניות ועוד. לדוגמה המהומות ב-2005, בפרברי פריז ובערים אחרות, שהחלו על ידי כנופיות נוער וההמון ברחובות עמוסי מהגרים שהתפרעו במשך שבועות לאחר מקרי מוות הקשורים לאלימות משטרתית. המחאות לוואו בהצתת מכונות

18 BBC News. 2011. "London Riots: Dozens Injured after Tottenham Violence." *BBC News* (London), August 7.

<https://www.bbc.com/news/uk-england-london-14435251> Also in Sky News. 2011. "London Burns As Rioters And Looters Run Amok." *Sky News* (London), October 26. <https://news.sky.com/home/uk-news/article/16045926> Also in Pickard, Jim. 2011. "Focus of Rioting Moves beyond UK Capital." *Financial Times* (London), August 10. <https://www.ft.com/content/5d2fbaa2-c262-11e0-9ede-00144feabdc0> Also in BBC News. 2011. "UK Riots: Trouble Erupts in English Cities." *BBC News* (London), August 10. <https://www.bbc.com/news/uk-england-london-14460554>

19 Hannon, Elliot. 2020. "Hindu Nationalist Gangs Roam New Delhi Streets as Religious Riots in India Kill Dozens." *Slate Magazine* (New Delhi), February 26. <https://slate.com/news-and-politics/2020/02/hindu-nationalist-gangs-new-delhi-modi-religious-riots-muslims-india-kill-dozens.html> Also in The Guardian. 2020. "Death Toll from Delhi's Worst Riots in Decades Rises to 38." *The Guardian* (New Delhi), February 27. <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/27/death-toll-from-delhis-worst-riots-in-decades-rises-to-38> Also in Tribune News. 2020. "Delhi Riots: Ensure Safety of Minorities, Says SGPC." *TribuneIndia News Service* (New Delhi), February 28. <https://www.tribuneindia.com/news/delhi/delhi-riots-ensure-safety-of-minorities-says-sgpc-48220>

20 Sukrita Baruah and Jimmy Leivon. 2023. "Manipur Govt Puts Toll at 60, Supreme Court Says Concerned over Lives Lost." *The Indian Express* (New Delhi), May 9. <https://indianexpress.com/article/india/manipur-violence-death-toll-supreme-court-says-concerned-over-lives-lost-8598842> Also in ANI. 2023. "Army Foils Sinister Plot In Manipur, Recovers Explosives, Detonators." *ZeeNews* (Manipur), May 19. <https://zeenews.india.com/india/army-foils-sinister-plot-in-manipur-recovers-explosives-detonators-2610144.html>

21 Mareš, M. and T. Bjørgo. 2019. "Vigilantism against Migrants and Minorities: Concepts and Goals of Current Research." *Routledge* 1: 1–30. <https://www.routledge.com/Vigilantism-against-Migrants-and-Minorities/Bjorgo-Mares/p/book/9781138493926>

22 Kumar, Nikhil. 2017. "India's Modi Speaks Out Against Cow Vigilantes After 'Beef Lynchings' Spark Nationwide Protests." *Time* (New Delhi), June 29. <https://time.com/4838566/india-beef-lynching-attacks-muslims>

ומבנים, מה שהוביל למעצר של למעלה מ-2,800 מתפרעים ולנזק נרחב לרכוש.²³ מחאת "האפודים הצהובים" ב-2018–2019 התחוללה בהיקף ארצי. היא החלה כהפגנות על מס דלק ואלה הפכו לאלימות כאשר המונים התעמתו עם המשטרה, השחיתו אתרים כמו שער הניצחון וגרמו לפציעות ולמעצרים בערי מרכז, כולל בבירה פריז.²⁴ בוצעו למעלה מ-11,000 מעצרים ותועדו מקרי מוות רבים.²⁵

3.5 ברזיל

ברזיל, כדמוקרטיה צעירה, סובלת ממקרי אלימות תכופים של כנופיות רחוב ואספסוף מוסת פוליטית. מלחמת כנופיות על שליטה בשכונות הינה אירוע מתמשך רב-שנים בריו דה ז'ניירו והסביבה. כנופיות יריבות כמו קומנדו ורמלו ואמיגוס דוס אמיגוס השתתפו מעת לעת בקרבות רחוב, תוך שימוש בנשק כבד וגרימת נפגעים המוניים בשכונות עוני. לעיתים הכנופיות אף מצליחות להכריע את כוחות המשטרה.²⁶ דוגמה נוספת היא המתקפה על בניין הממשלה בברזיל ב-2023. קהל תומכי הנשיא לשעבר ז'איר בולסונארו הסתער על הקונגרס, בית המשפט העליון וארמון הנשיאות, השחית מבנים והתעמת עם אנשי הביטחון בניסיון לבטל את תוצאות הבחירות.²⁷

3.6 ניתוח ביניים

דוגמאות אלה ממחישות כיצד אלימות בממשלים דמוקרטיים יכולה לנבוע משבר ציבורי ופערים חברתיים. לעיתים קרובות האירועים מובילים לתגובות חזקות של מוסדות אכיפת החוק, ומתרחשים במקביל לניסיון לחולל רפורמות חברתיות-פוליטיות. בעוד שדמוקרטיות מספקות מנגנוני חופש ביטוי ובחירות, הן אינן חסינות מפני התפרצויות אלה, בייחוד כאשר מוסדות המדינה נכשלים בטיפול בבעיות הבסיסיות בחברה.²⁸ ניתן להסיק כי רוב המקרים של אלימות על ידי גופים לא-מדינתיים (non-state) במשטרים דמוקרטיים במאה ה-20 התרחשו על רקע חברתי, כגון אבטלה, גזענות, מחאות חברתיות ואף על רקע פוליטי.

4 מחאה מאורגנת

בחלק זה נציג מחאות מאורגנות ותנועות אופוזיציה בחברות דמוקרטיות שהסלימו לאלימות. מקרים אלה כללו לעיתים קרובות עימותים בין מפגינים, הפגנות-נגד או פעולות של רשויות אכיפת החוק, מה שהוביל למהומות, פציעות או מקרי מוות. ניתן לראות שהגבול בין הפגנה שקטה להתפרצות אלימה הינו מטושטש, זאת גם עקב תגובת המשטרה או פעולה של מסיתים חיצוניים.

23 Associated Press. 2005. "Riots Plague Paris Suburbs for Sixth Night." *Fox News*, November 2. <https://web.archive.org/web/20130327075831/http://www.foxnews.com/story/0,2933,174227,00.html> Also in BBC News. 2005. "Europe | French Riots Spread beyond Paris." *BBC News*, November 4. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4405620.stm>

24 Nossiter, Adam. 2019. "Violence Surges as Yellow Vests Attack French Government Ministry." *The New York Times* (Paris), January 5. <https://www.nytimes.com/2019/01/05/world/europe/yellow-vests-protests-france-paris.html>

25 The Local France. 2018. "Furious French Drivers to Block Roads in Fuel Price Protest, but Are They Right To?" *The Local France*, October 30. <https://www.thelocal.fr/20181030/french-drivers-plan-road-blocks-to-protest-fuel-prices-but-are-they-right-to> Also in Chibber, Kabir. 2022. "Versailles, Which Survived the French Revolution, Is Closing for the Latest Protests." *Quartz*, July 21. <https://qz.com/1504949/versailles-is-closed-for-the-latest-yellow-vest-protests>

26 International Crisis Group. 2017. *Mafia of the Poor: Gang Violence and Extortion in Central America*. <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/central-america-guatemala-honduras-el-salvador/062-mafia-poor-gang-violence-and-extortion-central-america>

27 International Crisis Group. 2023. *Brazil: The Mob Leaves Its Mark*. <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/brazil/brazil-mob-leaves-its-mark> Also in Agence France-Presse. 2023. "World Leaders Condemn Anti-Government Mob Attacks in Brasilia." *VOA* (Rio de Janeiro), January 8. <https://www.voanews.com/a/world-leaders-condemn-anti-government-mob-attacks-in-brasil/6910036.html>

28 ACLED. 2023. *Armed Conflict Location & Event Data Project CodeBook*.

https://acleddata.com/sites/default/files/wp-content-archive/uploads/dlm_uploads/2023/06/ACLED_Codebook_2023.pdf

בארצות הברית פרצו ב-1970 מחאות באוניברסיטת קנט סטייט נגד מלחמת וייטנאם. הפגנות נגד המלחמה בהובלת סטודנטים הסלימו כאשר חיילי המשמר הלאומי של אוהיו ירו על המפגינים, הרגו ארבעה ופצעו תשעה בתגובה ליידויי אבנים מצד המוחים.²⁹ ב-2020 החלו בארצות הברית מחאות "ג'ורג' פלויד" (תנועת Black Lives Matter) בעצרות ארציות נגד אלימות משטרתית והפכו לאלימות בערים מסוימות בליווי ביזה, הצתה ועימותים. המשטרה השתמשה בגז מדמיע ובכדורי גומי, מה שגרם למותם של למעלה מ-20 בני אדם ולנזק נרחב לרכוש.³⁰ ב-6 בינואר 2021 התרחשה מתקפה על בניין הקונגרס בגבעת הקפיטול על רקע התנגדות מאורגנת לתוצאות הבחירות מצד תומכי דונלד טראמפ. ההמון הסתער על הבניין והתעמת עם המשטרה. המהומות האלימות, שכללו מכות, ונדליזם וירי חי, גרמו לחמישה הרוגים ולפציעה של למעלה מ-140 שוטרים ואזרחים.³¹

ב-2011 פרצו בבריטניה מהומות שנבעו מירי משטרתית על מארק דאגן, שנחשד באחזקת נשק וסמים, וגרם למותו. מה שהחל כמחאה מאורגנת נגד אלימות משטרתית בלונדון התפשט ברחבי המדינה והפך למהומות נרחבות, ביזה והצתות. באירועים נהרגו אזרחים מספר ובוצעו למעלה מ-3,000 מעצרים.³²

ב-2013 פרצו בטורקיה מחאות בפארק גזי; התנגדות לפיתוח עירוני באיסטנבול התפתחה לעצרות המוניות נגד הממשלה. המשטרה השתמשה בגז מדמיע, תותחי מים וכדורי גומי, מה שהוביל לעימותים אלימים, 11 הרוגים ואלפי פצועים.³³

בין 2016–2017 אירעו בדרום קוריאה מחאות נגד הנשיאה פארק גון-הי כאשר מיליוני מוחים השתתפו בהפגנות נגד שחיתות. חלק מהאירועים הפכו לאלימים עקב עימותים עם המשטרה. המשטרה הפעילה גז מדמיע ותותחי מים. מספרם הרב של מפגינים פצועים הוביל להדחת הנשיאה.³⁴

בין 2019–2021 פרצו מחאות בצ'ילה על רקע התנגדות המונית לאי-שוויון ולהעלאת מחירי הנסיעה ברכבת התחתית. המחאה הובילה לעימותים אלימים, כולל ביזה, הצתה של תחנות מטרות ותגובת משטרה באמצעות כדורי גומי וגז מדמיע, שגרמו ליותר מ-30 מקרי מוות ואלפי פצועים.³⁵

בין 2020–2022 פרצו מחאות פרו-דמוקרטיות בתאילנד בהובלת צעירים בליווי קריאות מאורגנות על ידי סטודנטים לרפורמה במונרכיה ולשינוי ממשלתי, שהתגברו כאשר המשטרה השתמשה בגז מדמיע, תותחי מים וכדורי גומי נגד מפגינים, מה שהוביל לפציעות ולמעצרים.³⁶

29 Human Rights Careers. n.d. "11 Student Protests That Changed the World." Human Rights Careers. Accessed January 17, 2026.

<https://www.humanrightscarers.com/issues/student-protests-that-changed-the-world>

30 Roudabeh, Kishi and Jones, Sam. 2020. *Demonstrations and Political Violence in America: New Data for Summer 2020*.

<https://acleddata.com/report/demonstrations-and-political-violence-america-new-data-summer-2020>

31 Barry, Dan; McIntire, Mike; Rosenberg, Matthew. 2021. "Our President Wants Us Here: The Mob That Stormed the Capitol." *The New York Times*, January 9. <https://www.nytimes.com/2021/01/09/us/capitol-rioters.html>

32 Rogers, Simon, Lisa Evans and Ami Sedghi. 2011. "UK Riots: Every Verified Incident – Interactive Map." *The Guardian*, August 11.

<https://www.theguardian.com/news/datablog/interactive/2011/aug/09/uk-riots-incident-map>

33 Amnesty International. 2013. *Gezi Park Protests: Brutal Denial of the Right To Peaceful Assembly in Turkey*.

<https://www.amnesty.org/en/documents/EUR44/022/2013/en>

34 Hancocks, Paula and Bonner, Jeanne. 2016. "South Korean Protesters March against President Again." *CNN*, November 12.

<https://edition.cnn.com/2016/11/12/asia/south-korean-protest-president-park>

35 Dominguez, Claudia and Fernandez, Daniel Silva. 2019. "Chile's President Declares State of Emergency after Riots over Metro Fare Hike." *CNN*, October 19. <https://edition.cnn.com/2019/10/19/americas/chile-protests-intl/index.html>

36 Human Rights Careers. n.d. "11 Student Protests That Changed the World." Human Rights Careers. Accessed January 17, 2026.

<https://www.humanrightscarers.com/issues/student-protests-that-changed-the-world>

**המאה ה-20 התאפיינה
ברצף של מאבקים אלימים בין
כל סוגי המשטרים וצורות
השלטון על עליונות פוליטית.
אמצעי המאבק היו הן אמצעים
צבאיים חמושים מדינתיים והן
לא-מדינתיים אופוזיציוניים.**

ב-2023 פרצו בצרפת שביתות למען רפורמת הפנסיה. איגוד העובדים וקבוצות אופוזיציה מחו על העלאת גיל הפרישה, מה שהוביל להתפרצויות אלימות שכללו הצתות, ונדליזם ועימותים עם שוטרים. תגובה על המהומות כללה שימוש בגז מדמיע, מאות פצועים ועצורים.³⁷

4.1 ניתוח ביניים

דוגמאות אלה ממחישות כיצד דמוקרטיה יכולה

להסתחרר לאלימות עקב גורמים כמו רפורמות פוליטיות, אלימות משטרתית, מחאות פועלים ומסתננים או מתחים חברתיים אחרים. מקורות רבים מציינים כי בעוד שרוב המחאות נותרות רגועות יחסית, חלק קטן מהן כלל או עורר התפרצות אלימה. רוב המקרים המתועדים של התפרצויות במאה ה-21 היו בעלי אופי אזרחי ולא צבאי כפי שהתרחש ברוב המקרים של התפרצות במאה ה-20. השינוי המשמעותי ביותר נוגע לאמצעים. פחות אלימות באמצעים צבאיים, יותר באמצעים אזרחיים היברידיים (מתקפות סייבר, מחאות רחוב, התפרצות של ההמון).

המאה ה-20 התאפיינה ברצף של מאבקים אלימים בין כל סוגי המשטרים וצורות השלטון (דיקטטורה, פשיזם, דמוקרטיה, מונרכיה, קומוניזם) על עליונות פוליטית. אמצעי המאבק היו הן אמצעים צבאיים חמושים מדינתיים, בצורת הפיכה צבאית, והן לא-מדינתיים אופוזיציוניים, בצורת כנופיות והתארגנויות חמושות.

האמצעים החצי-צבאיים היו במחתרות, ארגוני אופוזיציה פוליטית ואידאולוגית. זאת כשבמקרים רבים התקבל סיוע ממדינות זרות (סיוע של ברה"מ למחתרת הקומוניסטית בספרד, סיוע של גרמניה הנאצית לתנועה של מוסוליני באיטליה וכו'). כמו כן ניתן להסיק מהסקירה כי במאה הקודמת בוצעו ההתפרצויות במדינות עם שלטון דמוקרטי ברובן על רקע פוליטי, אידאולוגי, גזעני וחברתי. לא תמיד הדברים ברורים, לדוגמה קשה לשייך את המהומות של דני האדום בצרפת לאחת הקטגוריות.

המגמה של המאה ה-21 מראה ירידה בעוצמת המלחמה הקרה, אך לאחרונה חלה עלייה חדה באפריקה (סך הכול 68 ניסיונות הפיכה צבאית באפריקה),³⁸ כאשר לעיתים קרובות ניתן להן צידוק על ידי חונטות צבאיות כמאבק נגד שחיתות, כשלים ביטחוניים או הגנה על הדמוקרטיה. רבות מהן הובילו לשלטון צבאי זמני או מתמשך.

37 Vidalon, Dominique, Manuel Ausloos, David Holmes, Peter Graff and Daniel Wallis. 2023. "Paris Police, Protesters Clash for Third Night over Macron's Pension Reform." *Reuters*, March 16. <https://web.archive.org/web/20230319002935/https://www.reuters.com/world/europe/protests-resume-france-amid-anger-macrons-pension-age-reform-2023-03-18>

38 Wikipedia, The Free Encyclopedia. n.d. "List of Coups and Coup Attempts since 2010." Wikipedia. Accessed January 20, 2026. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_coups_and_coup_attempts_since_2010#References

5 מחאה מאורגנת בתמיכה ומימון זר

מעורבות זרה במחאות מקומיות ובתנועות אופוזיציה היא נושא שנוי במחלוקת, ולעיתים קרובות היא כוללת האשמות מצד ממשלות או משקיפים כי ישויות חיצוניות מספקות תמיכה כספית, לוגיסטית או אידאולוגית כדי לערער משטרים נבחרים או מבוססים. טענות אלו יכולות להיות מונעות פוליטית ולעיתים קרובות שנויות במחלוקת על ידי הצדדים, אשר עשויים לנסח את מעורבותם כקידום דמוקרטיה, זכויות אדם, צדק חברתי או חופש ביטוי.

בחלק זה נציג דוגמאות המייצגות מגוון נקודות מבט (למשל, האשמות מצד ממשלות רודניות נגד מממנים מערביים, ולהפך). זאת תוך התמקדות במקרים שבהם אלימות התרחשה במהלך מחאות, והיו טענות כי גורם זר תרם למאמצים שנתפסים כמערערים יציבות בתהליכים דמוקרטיים. יש לציין כי "ערעור השלטון הדמוקרטי" הוא סובייקטיבי – יש הרואים בכך התקוממות נגד גורם הסמכות במדינה, בעוד שאחרים רואים בכך פעילות מתוזמרת על ידי גורמים זרים.

5.1 מקרי מימון ותמיכה חיצונית במאה ה-20

ב-1948 סיפקה ארצות הברית מיליוני דולרים למפלגת "הדמוקרטיה הנוצרית" ולקבוצות אנטי-קומוניסטיות אחרות כדי למנוע ניצחון של המפלגה הקומוניסטית האיטלקית, שנתמכה על ידי ברית המועצות בכ-10 מיליון דולר לחודש. שני היריבים במלחמה הקרה היו מעורבים במימון מאמצים לתמוך או להפיל את השלטון הקיים.³⁹

בבחירות הכלליות ביפן לאחר הכיבוש בשנת 1952 מימנה ארצות הברית בסתר את המפלגה הליברלית בתמורה ליישור קו עם האינטרסים של ארה"ב. זאת תוך שימוש בכלים כגון דיכוי מחאות נגד בסיסים של צבא ארה"ב על אדמת יפן ותמיכה בבריתות צבאיות מערביות. הסיוע עזר למפלגה לשמור על השלטון.⁴⁰

בבחירות לפרלמנט באיראן בשנת 1953 סייעה ארצות הברית, באמצעות ה-CIA, במימון כדי לבחור 18 מועמדים פרו-אמריקאים כחלק מהמאמצים לערער את שלטונו של ראש הממשלה מוחמד מוסאדק, ובכך הכינה את הבמה להפיכה השלטונית של 1953 ולהפלתו של מוסאדק.⁴¹

בבחירות לנשיאות בצ'ילה ב-1964 הוציאה ארצות הברית 2.6 מיליון דולר על תמיכה באדוארדו פריי מונטלבה תוך כדי הפעלת תעמולה שמטרתה לפגוע במוניטין של סלבדור איינדה. ברית המועצות מצידה מימנה את המפלגה הקומוניסטית של צ'ילה. פריי ניצח עם 56% מהקולות.⁴²

39 Nohlen, Dieter and Stöver, Philip. 2010. *Elections in Europe: A Data Handbook*. Nomos.

https://books.google.co.il/books?id=zUbQRQAACAAJ&redir_esc=y

40 Office of the Historian No. 573. 1952. "Memorandum by the Director of the Office of Northeast Asian Affairs (Young) to the Assistant Secretary of State for Far Eastern Affairs (Allison)." *Foreign Relations of the United States, 1952-1954, China and Japan*, June 16, 1952.

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v14p2/d573>

41 Abrahamian, Ervand. 2017. "Newly Declassified Documents Confirm U.S. Backed 1953 Coup in Iran Over Oil Contracts." *Democracy Now!*

Independent Global News. July 24, 2017. https://www.democracynow.org/2017/7/24/newly_declassified_documents_confirm_us_backed

42 Johnson, Loch K.. 2006. "Strategic Intelligence: [5 Volumes]." *Strategic Intelligence*, no. Bloomsbury Publishing (December).

https://books.google.co.il/books?id=cg39hcj6AaxQC&redir_esc=y

5.2 מקרי מימון ותמיכה חיצונית במאה ה-21

לרוב נטען כי תנועת Black Lives Matter (BLM) ואנטיפה (Antifa) הן ישויות נפרדות. ה-BLM היא תנועה לצדק חברתי עם זרוע מרכזית ללא מטרות רווח (קרן הרשת הגלובלית של BLM), בעוד שאנטיפה היא תנוע אידאולוגית אנטי-פשיסטית בעלת גישה רופפת ללא מבנה או הנהגה פורמליים. אף אחת מהן לא הוכחה באופן אמין כמי שמקבלת מימון משמעותי מגופים זרים, למרות טענות שונות ותאוריות קונספירציה.

המימון העיקרי של BLM מגיע ממקורות מקומיים בארה"ב, כולל תאגידים, אישים ידוענים ותרומות מהשטח. חלה עלייה חדה במימון התנועה בייחוד לאחר מותו של ג'ורג' פלויד בשנת 2020. קרן הרשת הגלובלית של BLM דיווחה על גיוס של למעלה מ-90 מיליון דולר באותה שנה, עם תרומות גדולות מחברות אמריקאיות כמו אמזון (10 מיליון דולר שנתרמו לקבוצות שונות לצדק גזעי, כולל BLM), מיקרוסופט (250,000 דולר), Airbnb (500,000 דולר) וגוגל (חלק מ-2.35 מיליון דולר). גופים זרים כמו BTS (להקה דרום קוריאנית, אך תרומתם בסך מיליון דולר הושוותה לתרומה על ידי מעריצים אמריקאים של הלהקה) ו-The Weeknd (סה"כ 450,000 דולר לאורך השנים) תרמו גם הם, אך אלה מונעים על ידי יחידים או מעריצים, ולא קשורים לממשלה זרה. בסך הכול, הקרן סיימה את 2020 עם כ-60 מיליון דולר לאחר מענקים והוצאות, ומאז חילקה למעלה מ-35 מיליון דולר לארגונים אמריקאים שונים.

טענות על מימון זר מתמקדות לעיתים קרובות בפילנתרופ המיליארדר ג'ורג' סורוס (יהודי יליד הונגריה אך אזרח ארה"ב מאז 1961), שקרן "החברה הפתוחה" שלו (Open Society Fund) תומכת במאמצי צדק גזעי וחברתי בארה"ב מאז שנות ה-90. עם זאת, טענות שלפיהן BLM היא "תאגיד במימון ג'ורג' סורוס" או חלק ממזימה זרה, כולל נרטיבים שפורסמו על ידי התקשורת הממלכתית הרוסית, הופרכו כדיסאינפורמציה. קרנותיו של סורוס הן עמותות רשומות בארה"ב, והמענקים שלהן למטרות הקשורות ל-BLM שקופים ובעלי התמקדות מקומית בלבד. התחייבויות גדולות אחרות, כמו 100 מיליון דולר מקרן פורד (ישות אמריקאית), הופנו לקבוצות ותנועות לצדק חברתי אמריקאיות. אין ראיות מאומתות המצביעות על מימון של ממשלות זרות או גופים שמטרתם להשפיע על ענייני פנים של ארה"ב.⁴³

ארגון אנטיפה אינו ארגון יחיד, אלא רשת מבוזרת של קבוצות ויחידים אוטונומיים המתנגדים לפשיזם באמצעות מחאות, הפגנות-נגד ואקטיביזם מקוון ברשתות. אין לו חשבונות בנק, מקורות הכנסה או מימון מרכזי מתועדים או ניתנים למעקב. פעילויות ארגוניות של התנועה בדרך כלל ממומנות באופן עצמאי על ידי המשתתפים או נתמכות באמצעות מימון עוקבים וחברים בלתי פורמלי, ללא ראיות לגיבוי זר מובנה.⁴⁴ טענות על מימון זר – שלעיתים קרובות קשורות לג'ורג' סורוס או למקורות "בינלאומיים" מעורפלים – נובעות מתאוריות קונספירציה ללא ביסוס. לדוגמה, הנשיא דונלד טראמפ ובעלי בריתו טענו לקשרי אנטיפה עם ישויות זרות כדי להצדיק את הגדרתה כארגון טרור בשנת 2025, כולל קבוצות אירופאיות ספציפיות (למשל אנטיפה המזרח הגרמנית). עם זאת, סוכנויות מודיעין אמריקאיות כמו ה-FBI וה-DHS

43 DISINFO. 2020. "DISINFO: Black Lives Matter Is a Corporation Financed by George Soros." September 20.

<https://euvsdisinfo.eu/report/black-lives-matter-is-a-corporation-financed-by-george-soros> Also in Corley, Cheryl. 21 AD. "Black Lives Matter Fights Disinformation to Keep the Movement Strong." Nrp, May 25

<https://www.npr.org/2021/05/25/999841030/black-lives-matter-fights-disinformation-to-keep-the-movement-strong> Also in Black, Gabriel. 2016.

"Billionaires Back Black Lives Matter." World Socialist Web Site, October 11. <https://www.wsws.org/en/articles/2016/10/11/pers-o11.html>

44 CBS News. n.d. *What Is Antifa? Is It a Group or an Idea, and What Do Supporters Want?* Accessed January 20, 2026.

<https://docs.house.gov/meetings/GO/GO00/20210512/112524/HHRG-117-GO00-20210512-SD006.pdf>

לא זיהו את אנטיפה כבעלת רשתות מימון או מנהיגות זרות; היא מתוארת כאידאולוגיה ולא כקבוצה או ארגון. חקירות על המחאות ב-2020 לא מצאו חסות זרה, ושמעות על "מימון נסתר זר" או הסתננות של מקורות זרים בתוך התנועה נותרו בלתי מוכחות.⁴⁵

בעוד ששני הארגונים התמודדו עם האשמות שהוגברו על ידי רטוריקה פוליטית ודיסאינפורמציה (לפעמים מצד גורמים זרים כמו רוסיה כדי לזרוע מחלוקת), נראה כי פעילותם ממומנת באופן מקומי או שאינה ממומנת כלל במובן חיצוני. אם תתגלנה ראיות חדשות הדבר עשוי להשתנות, אך הדיווחים הנוכחיים אינם תומכים במעורבות של ישויות זרות.⁴⁶

גם במקומות אחרים יש דוגמאות להתפרצות שנטען לגביה שהיא נהנית ממימון זר. דוגמה ראשונה, אשר גרמה לשינויים גלובליים חוצי גבולות, היא של מחאות היורומידאן באוקראינה (2013–2014), אשר החלו כאירוע מקומי וזלגו לאירוע בינלאומי. הפגנות ענק נגד הממשלה בקייב הפכו לאלומות, כאשר עימותים בין מפגינים לכוחות הביטחון גרמו למעל 100 הרוגים. המחאות הובילו להדחתו של הנשיא ויקטור ינוקוביץ', שנמלט לרוסיה.

מבקרים, כולל ממשלות רוסיה וסין, האשימו את הקרן הלאומית לדמוקרטיה של ארה"ב (NED) במימון 65 ארגונים לא-ממשלתיים ובהשקעת 14 מיליון דולר בפרויקטים שליבו את המהומות, ותיארו אותן כמהפכה צבוענית הנתמכת על ידי המערב כדי לחתור תחת ההנהגה הנבחרת של אוקראינה. תומכי התנועה טענו שמדובר בתגובה אמיתית לשחיתות ולמדיניות פרו-רוסית.⁴⁷

מחאות בוונצואלה נגד הנשיא מדורו (2014–2019) הפכו למחאות אופוזיציה נרחבות נגד ממשלתו של הנשיא וכללו עימותים אלימים, הקמת מתרסים, קרבות רחוב והתקפות על כוחות הביטחון, מה שהוביל למאות הרוגים והאשמות בהפרות זכויות אדם משני הצדדים. ארה"ב סיפקה מיליוני דולרים במימון לקבוצות אופוזיציה באמצעות ארגוניה כמו NED ו-USAID, כולל 5 מיליון דולר בשנה ליוזמות פרו-דמוקרטיות ותמיכה בדמויות כמו חואן גואידו, שהכריז על עצמו כנשיא זמני בשנת 2019. ממשלתו של מדורו ובעלות בריתו כמו סין תייגו זאת כחתרנות מתוזמנת על ידי ארה"ב לשליטה במשאבי נפט וחתימה תחת שלטון הנבחה. ארה"ב הכחישה כוונה ישירה לשינוי משטר, והדגישה את תמיכתה בהליכי מעבר דמוקרטיים.⁴⁸ זאת למרות הפעולה האחרונה של ארצות הברית להעברת מדורו למעצר ומשפט בארצות הברית והניסיון להקים בוונצואלה משטר ידידותי לארצות הברית.

45 Collins, Gary. 2025. "Feds Warn of Antifa Infiltration, Hidden Funding Ahead of 'No Kings' Protests." *Fox News*, October 17. <https://foxbaltimore.com/spotlight-on-maryland/feds-warn-of-antifa-infiltration-hidden-funding-ahead-of-no-kings-protests> Also in CBS News. n.d. *What Is Antifa? Is It a Group or an Idea, and What Do Supporters Want?* Accessed January 20, 2026.

<https://docs.house.gov/meetings/GO/GO00/20210512/112524/HHRG-117-GO00-20210512-SD006.pdf> Also in Trump, Donald. 2025. Designating Antifa as a Domestic Terrorist Organization. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/09/designating-antifa-as-a-domestic-terrorist-organization> Also in Terrorist Designations of Antifa Ost and Three Other Violent Antifa Groups, US Department of State (2025). <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2025/11/terrorist-designations-of-antifa-ost-and-three-other-violent-antifa-groups> Also in Lucas, Ryan. 2025. "As Trump Talks of Designating Antifa a Foreign Terrorist Group, Experts See Danger." *Nrp*, October 28. <https://www.npr.org/2025/10/28/nx-sl-5587726/trump-antifa-terrorist-group>

46 Corley, Cheryl. 21 AD. "Black Lives Matter Fights Disinformation To Keep The Movement Strong." *Nrp*, May 25. <https://www.npr.org/2021/05/25/999841030/black-lives-matter-fights-disinformation-to-keep-the-movement-strong>

47 Ministry of Foreign Affairs. People's Republic of China. 2022. *Fact Sheet on the National Endowment for Democracy*. https://www.mfa.gov.cn/eng/wjbj/zjjg_663340/xws_665282/xgxw_665284/202205/t20220507_10683090.html Also in Suparna Chaudhry. 2022. *The Assault on Civil Society: Explaining State Crackdown on NGOs*. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/assault-on-civil-society-explaining-state-crackdown-on-ngos/71993D2DC576D810ADEC7675C229853B>

48 Dreier, Hannah. 2014. "US Funds Political Groups in Venezuela despite Ban." *AP*, July 18. <https://apnews.com/international-news-general-news-dca0ce53bd5940d0aa483e769f66975f> Also in Ministry of Foreign Affairs. People's Republic of China. 2022. *Fact Sheet on the National Endowment for Democracy*.

**איראן מימנה בארה"ב ב-2024
בקמפוסים וברחובות מחאות
פרו-חמאס ונגד תמיכתה של
ארה"ב בישראל ואלה הפכו
בכמה מקרים לאלימות, עם
עימותים שבהם היו מעורבים
שוטרים ומפגינים.**

מהפכת הוורדים בגאורגיה ב-2003 החלה כמחאות רגועות והסלימה לשינוי משטר כאשר מפגינים הסתערו על הפרלמנט ואילצו את הנשיא אדוארד שוורדנדזה להתפטר על רקע טענות לזיוף בחירות. ה-NED האמריקאי וגופים מערביים אחרים סיפקו מימון והכשרה לקבוצות אופוזיציה כמו קמארה, שמבקרים (כולל רוסיה) טענו לגביה כי מדובר בהתערבות זרה במטרה להקים ממשלה פרו-מערבית ולכרסם ביציבות הדמוקרטית באזור. תומכי הארגון ראו בכך רפורמה עממית נגד שחיתות.⁴⁹

איראן מימנה בארה"ב ב-2024 בקמפוסים וברחובות מחאות פרו-חמאס ונגד תמיכתה של ארה"ב בישראל ואלה הפכו בכמה מקרים לאלימות, עם עימותים שבהם היו מעורבים שוטרים ומפגינים. גורמי מודיעין אמריקאים האשימו את איראן במתן תמיכה כספית ובהתחזות לפעילים מקוונים כדי לעודד את ההפגנות הללו במטרה להסית, לערער את האמון במוסדות דמוקרטיים ולהשפיע על הבחירות. הדבר נתפס כחלק ממאמצייה הרחבים יותר של טהרן לנצל את הפילוג בארה"ב. גורמים איראניים הכחישו מעורבות ישירה, ותיארו את המחאות כתגובות אורגניות וטבעיות למדיניות החוץ של ארה"ב על רקע הפעילות של ישראל בעזה.⁵⁰

המחאה נגד הממשלה בניקרגואה בשנת 2018 זלגה להפגנות נגד הנשיא דניאל אורטגה ואלה הקצינו לאלימות עם בריקדות, קרבות רחוב, הצתות ועימותים שבהם נהרגו למעלה מ-300 בני אדם. ארגון ה-NED סיפק לכאורה לפחות 4.4 מיליון דולר (בין השנים 2016–2019) לקבוצות אופוזיציה ולתקשורת, שלטענת ממשל אורטגה תדלקו "ניסיון הפיכה אלים" כדי להפיל את שלטונו הנבחר באופן דמוקרטי. כוחות שמומנו על ידי NED מילאו תפקיד בהתקפות על מוסדות הממשלה. ארה"ב הציגה את המימון כסיוע לזכויות אדם ולתקשורת חופשית.⁵¹

המחאות בבלארוס ב-2020 כללו הפגנות המוניות בעקבות הבחירות השנויות במחלוקת והפכו לאלימות, כאשר המשטרה השתמשה בכוח נגד מפגינים שדרשו את התפטרותו של הנשיא אלכסנדר לוקשנקו. ה-NED הוציאה 2.35 מיליון דולר על פרויקטים לקידום "בחירות חופשיות והוגנות" ותמכה במנהיגת האופוזיציה סבטלנה טיכאנובסקאיה, שלוקשנקו ובעלות בריתו כמו רוסיה האשימו אותה בחתרנות הנתמכת על ידי ארה"ב כדי לערער את יציבות המשטר. האיחוד האירופי וארה"ב גינו את הבחירות כזיוף.⁵²

49 Ministry of Foreign Affairs, People's Republic of China. 2022. *Fact Sheet on the National Endowment for Democracy*. https://www.mfa.gov.cn/eng/wjb/zzjg_663340/xws_665282/xgxw_665284/202205/t20220507_10683090.html Also in Chaudhry, Suparna. 2022. *The Assault on Civil Society: Explaining State Crackdown on NGOs*. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/assault-on-civil-society-explaining-state-crackdown-on-ngos/71993D2DC576D810ADEC7675C229853B>

50 FDD. 2024. *Iran Supporting and Funding Pro-Hamas Protests in the U.S.* <https://www.fdd.org/analysis/2024/07/10/iran-supporting-and-funding-pro-hamas-protests-in-the-u-s>

51 Ministry of Foreign Affairs, People's Republic of China. 2022. *Fact Sheet on the National Endowment for Democracy*. https://www.mfa.gov.cn/eng/wjb/zzjg_663340/xws_665282/xgxw_665284/202205/t20220507_10683090.html

52 Chaudhry, Suparna. 2022. *The Assault on Civil Society: Explaining State Crackdown on NGOs*. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/assault-on-civil-society-explaining-state-crackdown-on-ngos/71993D2DC576D810ADEC7675C229853B>

מחאות האביב הערבי במצרים ב-2011 בכיכר תחריר כללו עימותים אלימים עם כוחות הביטחון, מה שהוביל להתפטרותו של הנשיא חוסני מובארכ. תנועת הנוער הלאומית הממומנת על ידי ה-NED מימנה ארגונים לא-ממשלתיים כמו "האגודה הלאומית לשינוי" ו"תנועת הנוער של ה-6 באפריל", וסיפקה הכשרה ותמיכה שמבקרים (כולל משטרו של מובארכ ומשקיפים אחרים) טוענים כי היוו התערבות אמריקאית לתזמור שינוי המשטר תחת מסווה של קידום הדמוקרטיה. אזרחי מצרים רבים ראו בכך מהפכה לגיטימית נגד משטר רודני סמכותני.⁵³

מחאות נגד חוק "הסוכנים הזרים" בגאורגיה בשנת 2024, שנועד בעצם להגביל השפעה והתערבות של גופים זרים במדיניות פנימית וחייב ארגונים לא-ממשלתיים עם מימון זר להירשם כסוכנים זרים, הפכו לאלומות, עם התקפות על שוטרים ונזק לרכוש.⁵⁴ מפלגת השלטון "החלום הגאורגי" האשימה ארגונים לא-ממשלתיים הנתמכים על ידי האיחוד האירופי במימון ובהסתה לאי-השקט כדי להפיל את הממשלה לאחר הפסד בבחירות, ותיארו זאת כהתערבות זרה בתהליכים דמוקרטיים. מפגינים ומשקיפים מערביים טענו שהחוק נושא המחאה הוא חוק רודני.⁵⁵

מהפכת הקטיפה של סרייה ב-2000 החלה כמחאות נגד הנשיא סלובודן מילושביץ' שכללו מהומות והסתערות על הפרלמנט, מה שהוביל להדחתו. ה-NED סיפקה 10 מיליון דולר בשנת 1999 ו-31 מיליון דולר בשנת 2000 לקבוצות אופוזיציה כמו "אוטפור", שאימנו פעילים בארגון מחאות והפגנות רחוב. אלה הואשמו על ידי בעלי בריתו של מילושביץ' בחתרנות במימון אמריקאי במטרה לערער את ריבונותה של יוגוסלביה.⁵⁶ המחאות בארה"ב בשנים 2018–2024 נגד ICE ו-DNC ונגד מדיניות ההגירה הגיעו לשיא סביב הוועידה של המפלגה הדמוקרטית ב-2024 וכללו אלימות, הרס רכוש והפגנות קיצוניות. קבוצות מסוימות, כמו המפלגה לסוציאליזם ושחרור (הקשורה לסין) ומעל 150 ארגונים קיצוניים המקושרים למדינות עוינות (למשל איראן וסין) הואשמו בהשפעה זרה כדי לשבש אירועים ומוסדות דמוקרטיים בארה"ב. המשתתפים הכחישו לעיתים קרובות קשרים זרים, תוך הדגשה כי הן מבטאות רצון פוליטי וחברתי פנימי אותנטי.⁵⁷

5.3 ניתוח ביניים

נדגיש כי לעומת מקרי תמיכה חיצונית ומימון זר במאה ה-21, במאה ה-20 התרכז המימון ברובו בתמיכה פוליטית בגורמי האופוזיציה ולא במחאות והפגנות רחוב אלימות. במאה ה-21 נראה כי שיטות ודרכי המימון וההתערבות החיצונית הפכו למשוכללים ומתוחכמים יותר על ידי מימון ותמיכה בארגונים ותנועות לא-מדינתיים ולא-צבאיים אלא עם דגש על תנועות חברתיות וקהילתיות, עברו מהמגרש הצבאי-מוסדי לרחוב, ובאו לידי ביטוי במחאות, הפגנות עם התערבות הרבה יותר פעילה של ההמון, כנופיות רחוב ותנועות על רקע מגוון של נושאים, החל מגזע, דת וזכויות מיעוט, עד הגנת הטבע ומאבק בשינוי האקלים.

53 Asseburg, Muriel. 2012. *Protest, Revolt and Regime Change in the Arab World*. Berlin. https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2012_RP06_ass.pdf

54 חוקים דומים המחייבים עמותות להצהיר על מימון ממשלתי זר קיימים בארצות הברית ובישראל.

55 Qazi, Shereena. 2024. "Are EU-Backed NGOs Fanning Violent Georgia Protests?" TRTWorld, December 10. <https://www.trtworld.com/article/18241888>

56 Ministry of Foreign Affairs. People's Republic of China. 2022. *Fact Sheet on the National Endowment for Democracy*.

https://www.mfa.gov.cn/eng/wjw/zzjg_663340/xws_665282/xgxw_665284/202205/t20220507_10683090.html Also in Chaudhry, Suparna. 2022.

The Assault on Civil Society: Explaining State Crackdown on NGOs. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/assault-on-civil-society-explaining-state-crackdown-on-ngos/71993D2DC576D810ADEC7675C229853B>

57 Harris, Geoff. 2025. "FBI to Investigate Funding of the Los Angeles Anti-ICE Protests; Organizations Involved." ABCNews; The National News Desk, June 10. <https://abc3340.com/news/nation-world/fbi-to-investigate-funding-anti-ice-protests-organizations-involved-president-donald-trump-california-governor-gavin-newsom-los-angeles>

**התערבות זרה בהליכים דמוקרטיים
ומינוף ההתערבות להתפרצות אלימה
הפכו לכלי פעולה משמעותי המהווה
רכיב בארגז הכלים של המלחמה
ההיברידית של המאה ה-21. כיום מימון
זר, ללא פנייה לאמצעים צבאיים או
קטלניים אחרים ושימוש רחב היקף בכלי
נשק, מגיעה בעצם כמעט לתוצאה דומה
כמו במאה הקודמת, היינו ערעור ו/או
הפלת שלטון דמוקרטי נבחר.**

מקרים אלה מדגישים כיצד מימון זר, בין אם ישירות מממשלות זרות, מארגונים לא-ממשלתיים או בעקיפין באמצעות סוכנויות ביון ומודיעין, יכול להיות מנוצל או נתפס ככלי במאבקים פוליטיים. האשמות מגיעות לעיתים קרובות ממשטרי היעד (למשל רוסיה, איראן או סין הרואות בסיוע המערבי התערבות בענייני פנים של מדינתם), בעוד שמממנים כמו ארה"ב ממסגרים אותו כתמיכה בדמוקרטיה ובמעבר ממשטרים רודניים לדמוקרטיים. התוצאות משתנות משינוי משטר ועד העמקת הקיטוב, ואלומות נובעת בדרך כלל מהסלמה בין מפגינים לכוחות

הביטחון של המדינה. חיסרון מרכזי בניתוח מקיף של תופעת המימון הזר הינו כי הטענות מבוססות ברוב המקרים על ניתוח מקורות גלויים לעומת האופי החשאי של תמיכה זו.

6 סיכום ומסקנות

התערבות שקטה והתפרצות אלימה בהליכים דמוקרטיים הינה תופעה ותיקה כמעט כמו הדמוקרטיה עצמה. מה שמשתנה מתקופה לתקופה הוא האופי, הרקע, האמצעים ודרכי המימון והסיוע. את האופי ניתן לחלק להתפרצות בין על ידי שימוש בכוח צבאי או צבאי למחצה – בצורת הפיכה צבאית – לבין שימוש בכוח אזרחי (ההמון, ארגונים, תנועות וכו' רחוב) אשר עלולים לגרום לתוצאה דומה – בדמות הפיכה אזרחית. ניתן אף להסיק כי כיום אנו עדים לשילוב היברידי בין השניים, כאשר תנועות וארגונים כמו Antifa ו-BLM נראים ומתנהגים לרוב כמו ארגוני גרילה אורבניים (זו הסיבה לכך שהנשיא דונלד טראמפ הכריז על התנועה כארגון טרור).

גם הרקע להתפרצות שונה במקצת. אם במאה הקודמת היה הרקע בעיקרו אידאולוגי ומבוסס על מאבקים בין צורות שלטון ואידאולוגיות חובקות עולם וגזענות, כיום הרקע הינו חברתי-פוליטי מובהק ודוגל בצדק מגדרי, חברתי, גזעי ואתני. כמו כן רואים שינוי משמעותי באמצעים לערעור השלטון הדמוקרטי. אם במאה ה-20 היו האמצעים צבאיים כמעט בכל המקרים, במאה ה-21 יש פחות מקרים של שימוש בצבא זר או בצבא הלאומי לערעור השלטון הדמוקרטי (מלבד מדינות עולם שלישי ואפריקה).

אף על פי שהאמצעי הצבאי לשינוי המשטר עדיין בשימוש (הפלת מדורו בוונצואלה על ידי צבא ארה"ב ב-2026; ניסיון להפלת השלטון בקיבוץ על ידי פלישה של הצבא הרוסי לשטח אוקראינה ב-2022), מימון זר של מאמצים לערעור שלטון מקומי דמוקרטי במדינת היעד קיבל היקף רחב הרבה יותר במאה ה-21 מאשר במאה הקודמת. לכאורה נראית מגמה של שימוש במימון והפעלה של סוכני השפעה מקומיים, בצורת תנועות וארגונים מתווכים, כעדיפה על פני פלישה צבאית או שימוש בכוחות הצבא המקומי לשינוי המשטר הקיים.

בנוסף, התערבות זרה בהליכים דמוקרטיים ומינוף ההתערבות להתפרצות אלימה במטרה לערער על לגיטימיות של ממשל או שלטון נבחר הפך לכלי פעולה משמעותי המהווה רכיב בארגז הכלים של המלחמה ההיברידית של המאה ה-21. לעומת המאה הקודמת, כאשר מימון והזרמת כספים לצורך ערעור או הפלת שלטון לא היו בעלי השפעה כה רבה כמו היום ולא גרמו לשינויים פוליטיים פנימיים כה רבים, כיום מימון זה, ללא פנייה לאמצעים צבאיים או קטלניים אחרים ושימוש רחב היקף בכלי נשק, מגיעה בעצם כמעט לתוצאה דומה כמו במאה הקודמת, היינו ערעור ו/או הפלת שלטון דמוקרטי נבחר.

העלייה של אמצעי המימון והזרמת כספים דרך ארגונים וקרנות שונים ללא מטרת רווח לקדמת הבמה של מאבקים פוליטיים בעולם אפשרה למדינות עם צבא חלש אולם עם משאבי מימון רבי-היקף, כמו קטאר, להפוך למדינות בעלות השפעה לא מבוטלת על תהליכים פוליטיים חוצי מדינות ולישויות המסוגלות להשפיעה על הליכים פנים-מדינתיים במדינת היעד.

© כל הזכויות שמורות
אדר תשפ"ה / פברואר 2026

מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון
אבא אבן 16 בשדרת הנשיא השישי, ירושלים
www.jiss.org.il
info@jiss.org.il

אל"מ (מיל') פרופ' גבי סיבוני היה ראש תכנית צבא ואסטרטגיה ותכנית ביטחון סייבר במכון למחקרי ביטחון לאומי בין השנים 2006-2020. במסגרת זו הוא ייסד שני כתבי עת אקדמיים בתחומים המחקר האמורים. בין עיסוקיו הוא משמש כיועץ לצה"ל ולגופי ביטחון אחרים כמו גם לתעשייה הביטחונית. סיבוני הוא בעל תואר ראשון ושני בהנדסה מאוניברסיטת תל אביב ותואר שלישי במערכות מידע גיאוגרפיות מאוניברסיטת בן גוריון שבנגב.

סיימון ציפיס בעל תואר דוקטור במדעי מדינה ויחסים בינלאומיים מאוניברסיטת בון בגרמניה ותואר שני במדעי המדינה וביטחון לאומי מאוניברסיטת תל אביב. הוא מומחה לטרור, ביטחון סייבר ופוליטיקה פוסט-סובייטית במזרח אירופה ובאירו-אסיה.

www.jiss.org.il

